

Les Coves en el temps de la Germania (1519-1522): l'espai urbà

Josep Antoni Domingo i Borràs

Continuant amb l'anàlisi dels protocols notarials citats a l'escrit anterior de la sèrie que ens fem servir com documentació bàsica, en aquesta ocasió ens endinsarem en la revisió de l'espai urbà que aleshores era l'envoltat per la murada, les restes de la qual encara avui podem reseguir pels nostres carrers. Era el clos contingut dins d'una mena de rectangle que tindria per punts extrems el mur sobre el riu i la línia marcada pel portalet, i per l'altra part el desaparegut portalet de l'hospital i el també desaparegut portalet de la ferreria, a l'actual carrer de sant Roc junt a la també actual plaça d'Espanya. Fem l'advertència preliminar que aquí només comentarem aquells indrets que la documentació cita, la qual cosa no vol dir en absolut que altres no existiren ja.

Comencem amb el nom del poble. Els documents per referir-se a ell tots empen la designació de "Vila", la qual cosa expressa una categoria, almenys en l'ordre administratiu claríssimament diferenciat del mot "lloc" que emprava sempre la documentació medieval, que potser tingués el seu origen, –no ho sabem encara del tot certerament–, a la llarga dels segles XIV i XV, i derivant del fet de la designació com seu de la Comanda Major de l'Orde de Montesa en 1319. Tot seguint a aquest genèric, la documentació

empra el nom propi "de les Coves" –curiosament tal com avui encara popularment és designat–, però hi ha dos actes notarials que fan un registre de major precisió: un manifest de venda de vi, de 22 de setembre de 1519, parla de "la Vila de les Coves del Maestrat", i al contracte de compra-venda del molí del Coll, de 19 de desembre del mateix any, s'hi fa constar "la Vila de les Coves del Maestrat de Montesa". Pensem que és una bella manera de remarcar l'adscripció històrica de la Vila de les Coves de Vinromà.

Respecte als espais públics en són citats tres de remarcada importància. Primerament, la "Plaça del Mercat" (partició de l'herència de mossén Mateu Porcar en 26 de novembre de 1518) que a hores d'ara, tot favorida per una millor situació junt al camí reial, era el vertader centre neuràlgic de la vila havent-hi substituït ja definitivament el centre medieval que deuria estar situat més amunt, potser a les portes mateix de l'església vella. L'altre citat pel mateix document és el "carrer de les Tendes del portal" i remarca "del portal de la ferreria, prop de la casa del Comanador", la qual cosa ens confirma el caràcter d'eix econòmic vilatà que aleshores tenia l'actual carrer de sant Roc, en aquells moments camí reial que aviava cap a la plaça del mercat i continuava per sortir del

poble a través de l'actual carrer de sant Joaquim pel desaparegut portalet de l'hospital. El tercer n'és el "carrer de l'Hospital" (acte de pignoració sobre la vivenda d'Antoni Boixadors de 7 de març de 1519), un altre punt important per quant assenyalava el centre d'acolliment de malalts, veïns o forasters, pobres i vianants, un al·licient de seguretat i lenitiu per tal de recolzar el caràcter de la vila situada en una important ruta comercial agrària i ramadera.

Passem ara als edificis que rebien una certa notorietat. Fem sobreeixir "l'Església" –l'actual església vella– (testaments de Guillem Benet, de 8 d'abril de 1519, i d'Úrsula Martí, de 16 de febrer de 1522), sobre la que ens il·lustren era sota l'advocació de la Verge Maria, tenia fundats tres benifets –la pròpia Verge Maria, sant Pau, i els benaventurats sants metges Cosme i Damià–, era servida per tres preveres, un d'ells rector, i tenia –repareu amb aquest importantíssim detall– davant la mateixa porta de l'església un fossar o cementeri, el qual juntament amb una petita placeta i d'altres dependències constituïen allò que encara manté viu la memòria d'algunes gents del poble, "lo sagrat", és a dir, el lloc ancestral de soterrament i a més l'espai jurisdiccional eclesiàstic immune envers la justícia reial i senyorial on podien acollir-se a aquell fur els